

Biernat, Andrzej

"Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1818-1831. Słownik biograficzny", Rafał Gerber, Wrocław [etc.] 1977 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 70/1, 178-179

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

rytoryczną pracy stanowi rejestracja najważniejszych, uchwytnych źródłowo przejawów życia kulturalnego miasta w okresie oświecenia, takich jak szkolnictwo podstawowe i średnie, ruch naukowy (będące nowością oświeceniową towarzystwa naukowe i ich działalność), życie teatralne (repertuar, najwybitniejsi aktorzy). Stosunkowo najwięcej uwagi poświęcił autor problemom książki, ruchu wydawniczego i czytelnictwa starając się przedstawić sytuację w Rydze na tle tendencji ogólnoeuropejskich. Obok przedstawienia listy tytułów książek i czasopism pojawiających się na rynku ryskim, organizacji ich transportu, form reklamy i kierunków zbytu, ważnym i ciekawym zabiegiem badawczym jest próba analizy listy subskrybentów poszczególnych dzieł — krok ku socjologicznemu ujęciu zjawisk kultury. Prób takiego ujęcia prezentowanych problemów jest w pracy zdecydowanie za mało. Czytelnikowi, pamiętającemu oczywiście o ograniczeniach źródłowych, z jakimi borykał się autor, pozostaje jednak uczucie pewnego niedosytu interpretacyjnego, chęć otrzymania bardziej wyrazistych akcentów, śmieiej postawionych hipotez, które ujmowałyby temat w kategoriach socjologii kultury. Cisnące się na usta pytania o poziom umysłowy różnych grup społeczności ryskiej, zasięg docierania i percepcji poszczególnych zjawisk kulturalnych, oddziaływanie najpopularniejszych utworów, pozostają na razie bez jednoznacznej odpowiedzi. Wartościowa praca H. Rietza umożliwia podjęcie takich szczegółowych studiów i z pewnością powstanie ich przyspieszy.

W. T.

Rafał Gerber, *Studenci Uniwersytetu Warszawskiego 1808—1831. Słownik biograficzny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1977, s. 505.

Słownik zawiera blisko 3000 biogramów osób studiujących na założonym w 1817 r. Uniwersytecie Warszawskim i jego poprzedniczkach, Szkole Prawa i Administracji (zał. 1808) oraz Szkole Lekarskiej (zał. 1809), w pierwszym okresie istnienia, czyli do 1831 r. W sumie obejmuje on ponad 90% studentów tych uczelni. Autor zestawiał biogramy według wydziałów Uniwersytetu (Prawo i Administracja, Lekarski, Nauki i Sztuki Piękne, Filozofia, Teologia), zaś w ich ramach przyjął układ alfabetyczny.

Punktem wyjścia każdego biogramu stały się dane zawarte w zaprowadzonej w 1817 r. „Księdze zapisów uczniów Królewskiego Uniwersytetu Warszawskiego”, w której obok podstawowych informacji biograficznych studentów znalazły się wiadomości m.in. o miejscu ukończenia szkoły, miejscu zamieszkania rodziców a także ich stanie i rodzaju zatrudnienia. Informacje te stanowią tzw. część A. biogramu. Na część B. składają się uwagi i adnotacje wzięte z „Księgi zapisów” dotyczące w głównej mierze postępów w nauce oraz tzw. nota biograficzna, w której w skrótovej formie przedstawiono dalsze losy i działalność po opuszczeniu uczelni. Przy opracowaniu tej części autor sięgnął nie tylko do słowników biograficznych, encyklopedii czy urzędowych i półurzędowych drukowanych materiałów informacyjnych, ale w znacznej części przypadków oparł się na materiałach archiwalnych przechowywanych w archiwach państwowych i kościelnych, a także na zbiorach rękopiśmiennych ważniejszych bibliotek krajowych i zagranicznych. Dzięki tak szerokiej kwerendzie w „Słowniku” zebrane zostało wiele danych trudno dostępnych czy wręcz nie znanych. Wiadomości o źródłach informacji składają się na notę bibliograficzną, która kończy każdy biogram.

W intencji autora leżało, aby „Słownik” był nie tylko wydawnictwem informacyjnym o poszczególnych osobach, ale także aby dzięki niemal kompletnemu

zestawieniu nazwisk studentów oraz zawartych w nim danych stał się swoistym studium o dziejach Uniwersytetu, szerzej zaś, aby stanowił dogodny punkt wyjścia do badań nad inteligencją polską XIX stulecia.

A. B.

Barbara Sobolewska, *Doktryna polityczna liberalizmu arystokratycznego we Francji w latach 1814—1848*, Uniwersytet Jagielloński, Rozprawy habilitacyjne nr 13, Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1977, s. 215.

Autorka skupia uwagę na konserwatywno-umiarkowanym nurcie liberalizmu francuskiego, który uważa za dominujący we wskazanym okresie. Założeniem tym tłumaczy pominięcie takich myślicieli, jak Tocqueville czy Chateaubriand, omawia natomiast poglądy B. Constanta, Madame de Staël, F. Guizota i A. Thiersa. Jest to wynikiem głównej tezy książki, która kwestionuje popularny w dotychczasowej literaturze przedmiotu podział na doktrynerów i liberalów *tout court*.

Pierwsza część studium to „wprowadzenie do problematyki ustrojowej epoki”; scharakteryzowano tu instytucje polityczno-prawne ówczesnej Francji oraz omówiono stan świadomości jej społeczeństwa. Dopiero druga część jest wykładem liberalnych koncepcji politycznych. B. Sobolewska analizuje tu kolejno zagadnienia suwerenności i reprezentacji, proponowane ulepszenia, koncepcję roli państwa itp. W ostatnich rozdziałach zajmuje się liberalnym ujęciem społeczeństwa i opinii publicznej. Skrótowo jedynie wspomina się o praktycznych implikacjach przedstawionych w książce teorii; skądinąd część wstępna zawiera siłą rzeczy sporo materiału w tej kwestii.

Na podstawie źródłową składają się przeważnie pisma omawianych myślicieli, po części dostępne w nowoczesnych, krytycznych wydaniach.

A. S.

Wiesław Kozub, *Myśl polityczna Antoniego Zygmunta Helcla*, Uniwersytet Jagielloński, Rozprawy habilitacyjne nr 18, Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1978, s. 191.

Książka przedstawia poglądy znanego dziewiętnastowiecznego krakowskiego uczonego, historyka prawa i polityki. Koncepcje Helcla określa autor mianem „patriotycznego konserwatyzmu”. Opisując jego związki z kołami zachowawczego ziemiaństwa oraz próby czynnej działalności politycznej zgodnie z tytułem kładzie nacisk na teoretyczny dorobek Helcla, analizując pod tym kątem jego pisma. Inne wątki życiorysu postaci tytułowej pojawiają się rzadko i na marginesie podstawowego nurtu rozważań.

W latach czterdziestych XIX w. Helcel stojąc na gruncie legalizmu i lojalności Polaków z Galicji wobec monarchii Habsburgów głosił konieczność pewnej demokratyzacji tego państwa. Autonomia — o której pisał na długo przed jej urzeczywistnieniem — była dlań alternatywą niebezpiecznych dla narodu polskiego poczynań germanizacyjnych w Prusach i tendencji panslawistycznych w Rosji.

Bazę źródłową uzupełniają rękopisy z archiwów i bibliotek Krakowa, Warszawy, Poznania i Wrocławia; z druków należy wymienić publicystykę współczesną oraz pamiętniki. Aneks przynosi kilka listów Helcla, przeważnie do tej pory nie publikowanych.

A. S.